

Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rol Algıları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Gender Role Perceptions Of Women: A Research On University Students

Kevser Buran¹ Çetin Bektaş²

¹ Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri Ve Sekreterlik Bölümü, Çorum, Türkiye

² Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Tokat, Türkiye

ÖZET

Kimi zaman anne, kimi zaman eş, kimi zaman kardeş ve kimi zaman herhangi bir meslek elemanı olan kadın; toplumu oluşturan iki cinsten biri olmasına karşın farklı farklı rollerde de olsa her zaman toplumsal cinsiyet (gender) açısından erkeğin bir adım gerisinde yer almaktan kurtulamamıştır. Elbette bunun temelinde aile yapısı ve yetiştirilme tarzı oldukça önemli bir yere sahiptir. Zamanla kadınlar ailede öğrendikleri şekilde davranmaya, toplumun genel kabul görmüş yapısına ayak uydurmaya ve bunun dışına çıkmamaları gerektiğine inanmaktadırlar. Doğal olarak çoğu zaman kendi kızlarını yetiştirirken de kendi ebeveynlerine benzer davranış sergilemektedirler.

Bu araştırma toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin olarak Çorum ili özelinde anneler ve kızlarının algılarını değerlendirmeyi ve bu iki taraf arasında toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algısal farklılıklar olup olmadığını, varsa nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Örneklem grubunu Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'da eğitim gören Çorumlu kız öğrenciler ve anneleri oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma deseninde olup araştırma sonucunda Çorumlu anne ve kızlarında toplum tarafından kadının değerli görülmediği düşüncesinin hakim olduğu, kadınlığı "eşine eş olmak" çerçevesinde değerlendirdikleri, toplumsal yapı içerisindeki kadına yönelik olumsuz kalıp yargılardan son derece rahatsız oldukları ve sadece belli meslek gruplarında değil her alanda kendilerine kariyer imkanlarının sunulmasını istedikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Roller, Kadın, Anne-Kız, Çorum.

ABSTRACT

Sometimes a mother, sometimes a wife, sometimes a sister, and sometimes a woman who is a professional; although she is one of the two sexes that make up the society, she has always been one step behind the man in terms of gender roles. Of course, family structure and nurture are very important on this basis. Over time, women believe that they should behave as they learned in the family, keep up with the generally accepted structure of the society and not go beyond it. Naturally, they often behave similarly like their parents while raising their own daughters.

This research aims to evaluate the perceptions of mothers and daughters regarding the concept of gender in the province of Çorum and to reveal whether there are perceptual differences between these two parties regarding gender roles and the reasons. The sample group consists of female students from Çorum studying at Hitit University Social Sciences Vocational School and their mother. The research is in a qualitative research design, and as a result of the research, the mothers and daughters of Çorum believe that women are not valued by the society, that they evaluate femininity within the framework of "being a wife to one's spouse", that they are extremely uncomfortable with negative stereotypes against women in the social structure, and they want career opportunities to be offered to them not only in certain occupational groups but in every field.

Keywords: Gender, Gender Roles, Women, Mother-Daughter, Çorum.

GİRİŞ

Toplumsal yapının temel aktörlerinden biri erkekse diğeri de kadındır. İnsanlığın varoluşundan bu yana kadın ve erkek toplumsal yapı içerisinde kimi zaman birbirinden farklı kimi zaman birbirini destekler şekilde kimi zamansa birbirlerinin sorumluluklarını yüklenmişlerdir. Ancak toplumsallaşma süreci içerisinde kimi toplumlarda kadın-erkek arasında bir üstünlük sıralaması hâsıl olmuş ve kadın kendini erkeğin ardından gelen, bir adım gerisinde olması beklenen, ikincil vatandaş, istismar edilen veya hor görülen kişi konumunda bulmuştur (Bingöl, 2014:110-112; Akkaş, 2019:115-116).

Medeniyetin doğduğu yer olarak bilinen Antik Yunan Medeniyetinde bile kadınlık düşük, aşağılık ve utanç verici olarak nitelenmiştir. Eflatun'dan Aristippos'a, Sokrates'e kadar pek çok filozof erkeğin kadından üstün olduğunu savunmuştur. Öyle ki Antik Yunan'da kadınlar vatandaş bile sayılmamışlardır (Gözütok, 2016:176).

Türk Dil Kurumu tarafından cinsiyet kavramı " bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiği ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks" olarak tanımlanmaktadır. Kadın veya erkek olma durumu biyolojik olarak değerlendirilerek cinsiyet kavramı tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise kadınlık ve erkeklik durumlarının toplumsal bir değerlendirmesidir. Kadınlık durumlarının belki de en güzel ve değerli tarafı ise anneliktir. Anne olmaya yüklenen toplumsal ve kültürel roller bulunmakla birlikte annelik süreci her anne ve çocuk için farklı anlamlar da barındırmaktadır. Anneler bu zor ve emek isteyen süreçte çocuklarının bakımı, korunması ve eğitiminden sorumlu olurken; ataerki toplumlarda anne olmak hem ikinci planda kalmak hem de çocuklarının gözünde değerini korumak anlamına gelmektedir.

Bu çalışmada geleceğin kadın ve erkeklerini yetiştiren annelerin toplumsal yapı içerisinde kadın olmaya ilişkin değerlendirmeleri, kendilerinden beklenen roller, kadınların yapması istenilen kadın mesleği algısı ve kadına yönelik kalıp yargılar konusundaki değerlendirmeleri kızlarının bu açıdan düşünceleri ile kıyaslanarak toplumsal cinsiyet rollerinin nesiller arası aktarımı noktasında ipuçları elde edilmeye çalışılacaktır. Nitel araştırma yöntemine uygun olarak Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO'da eğitim gören Çorumlu kız öğrenciler ve anneleri ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Literatürde kadın çalışmaları oldukça önemli bir seviyede yer almakla birlikte kadınların toplumsal cinsiyet rol algılarına yönelik olarak anne ve kızlarının algılarına birlikte yer veren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu açıdan literatüre katkı sağlayacağı ve gelecek çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

“Bireyin kadın ya da erkek olarak genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklere göre sınıflandırılmasına cinsiyet” denilmektedir. Toplumsal cinsiyet ise bireyin kadın ve erkek olarak toplum tarafından nasıl algılandığını ifade eden bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramı doğumla başlamamakla birlikte bireyle birlikte büyüyüp gelişen ve toplumun bireyde görmek istediği durumları ifade eder (Özdemir vd. 2019:214). Genellikle bireyin biyolojik yönüyle ilişkili olan psikolojik yönünü ifade eder. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarını birbirinden ayırmak çok da kolay değildir. Çünkü toplumun kadın ve erkekte davranışsal beklentileri kadının ve erkeğin fiziksel ve biyolojik özelliklerinden çok da ayrı değildir. Kadınlarla erkekler arasındaki kimi farklılıkların biyolojik mi yoksa kültürel bir etki mi olduğunu anlamak zordur; zira ikisi de bu farklılıklarda etkili olabilir (Pehlivan, 2017:498).

Biyolojik açıdan bakıldığında cinsiyet kavramını tanımlamak oldukça kolaydır. Çünkü dişi ya da eril olmak için belli sayıda kromozom kombinasyonuna sahip olmaktan ibaret bir durum söz konusudur ve bu durum daha anne karnındayken bile bellidir. Zor olan toplumsal ya da kültürel açıdan cinsiyet kavramını tanımlamaktır. Toplum sadece cinsiyeti biyolojik olarak değerlendirmez; üreme işlevinden ekonomik işleve, inançtan siyasi boyutlara, tarihsel söylemlerden kültürel kalıp yargılara kadar çok geniş bir yelpazede kadınlık ve erkeklik durumları değerlendirilir. Bireyler ise genellikle üzerinde hiç düşünmeden kendilerini içinde doğup büyüdükleri toplumların kültürel doğrularını ve yanlışlarını, ahlaki normlarını, inanç ve alışkanlıklarını benimsemiş halde bulurlar (Şimga, 2021: 84-85).

Toplumsal yapı zamana ve mekâna göre değişebilen bir yapıya sahipken, bazı temel değerler değişmez bir özellik göstermektedir. Bu değerlerden biri de ailedir (Bingöl, 2014:110). Toplumun en küçük birimi olan aile ile başlayan toplumsal cinsiyet algısı, okul hayatı, çalışma yaşamı, sosyal ortamlar, ekonomik zorunluluklar, akran çevresi, iletişim araçları vb. ortamlardan etkilenecek görünür bir yapıya bürünmektedir. Bu durum her iki cinsin de birbirine karşı bakış açısını ve tutumunu etkileyebilmekte ve olumsuz sonuçlar yaratabilmektedir. (Uzun ve Özkan, 2020:166; Aydın ve Duğan, 2018: 90).

Toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreci ile gelişmektedir. “Toplumsal norm, değer, inanç ve davranış kalıplarının bireylere aktarılması süreci” olarak tanımlanan toplumsallaşma süreci, cinsiyete göre farklı yol haritaları kullanmaktadır. Toplumsal cinsiyet toplumsallaşması olarak adlandırılan süreçte kadın ve erkek olarak ayrılan iki grup vardır. Bu sürece toplumdaki bireylerin cinsiyete göre gruplandırılarak eğitime süreci de denilebilir. Doğum öncesinden başlayan süreç birey ölünceye kadar devam etmektedir (Uzun ve Özkan, 2020:166).

Toplumsal cinsiyet anlamında ortaya çıkan ayrımcılığın temelinde önyargılar yatmaktadır. Ayrımcılık kavramı sosyolojide ötekine karşı oluşan davranış olarak ifade edilirken, burada öteki olarak bahsedilen herhangi bir birey ya da toplum da olabilir. Cinsiyete bağlı önyargılar ise iki cinsin birbirlerinden herhangi bir yönleri ile ayrılmaları sonucu davranış, görünüş ve kişilik özelliklerinin hangisinin kadına veya erkeğe ait olduğu; bu farklılıklara ilişkin olarak kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiği yönündeki inançları ifade etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde özellikle kadınlara, zencilere, çingenelere ve yabancılara ayrımcılık uygulanmışken günümüz dünyasında ise Batılı olmayanlara karşı bu tutum kendini göstermektedir (Vatandaş, 2007:33).

Toplumsal cinsiyet algısı ve rollerine yönelik olarak özellikle gelişmekte olan ülkelerde geleneksel yapıdan kaynaklı olarak kadınlara yönelik olumsuzluklar daha fazla görülmektedir. Bu farklılıklar bireyin meslek hayatını, evlilik yaşamını ve toplum içerisindeki statüsünü etkilemektedir (Toprak ve Turan, 2021: 936). Sosyal yaşam içerisinde toplumdaki önyargılar nedeni ile kadınlar akşamları tek başına sokağa çıkamamakta, evde yalnız yaşamaları hoş görülmemekte, eşleri veya partnerleri tarafından şiddete maruz kaldıklarında durumu gizlemeleri beklenmekte, çocuk bakımı ve temizlik gibi faaliyetlerle ilgilenmeleri istenmektedir.

Evlilik yaşamına adım atarken kadınların evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamamış olması beklenirken, evlendikten sonra ise statü sahibi olabilmek için erkek evlat dünyaya getirmesi beklenmektedir (Toprak ve Turan, 2021; Aydın vd., 2016; Balkır, 2012).

Toplumsal cinsiyet kavramını açıklarken doğal ve kültürel farklılıklar olarak iki farklı grupta tanımlamak mümkündür. Toplumsal cinsiyete ilişkin doğal farklılıklar, cinsiyetin genler yoluyla gelen tarafını ifade ederken; kültürel olarak ortaya çıkan farklılıklar ise, “doğumdan sonra çocuğun toplumun kültürünü, normlarını, cinsiyete ilişkin beklentileri, rolleri öğrenmesi ve üretmesiyle” oluşmaktadır (Akkaş, 2019:101). Cairns, (1998) Bandura ve Walters’ın ortaya koyduğu sosyal öğrenme kuramına dikkat çekmiş ve “model almanın yeni davranışların edinilmesinde, toplumsallaşma sürecinin anlaşılmasında ve kuşaklar arası aktarımın açıklanmasında önemli bir yer tuttuğunu, geliştirdikleri kuramda taklit etmeye temel bir görev yüklediklerini” belirtmiştir. Santrock ise (1995) “davranışların öğrenilmesinde ve gelişimin gerçekleşmesinde çevresel uyaranların yanında bilişsel süreçlerin rolünün de anlaşılması gerektiğini” belirterek “bilişsel süreçlerin, çevre ile davranış arasındaki ilişkide düzenleyici rol üstlendiğini” savunmuştur. Sosyal öğrenme kuramına göre, gözlem yoluyla öğrenmenin gerçekleşebilmesi için dört aşama gereklidir. Bu aşamalar sırasıyla; dikkat etme, akılda tutma, davranışı meydana getirme ve güdülenme sürecidir (Bandura, 1977). Kuramına göre çocuklar kendileriyle aynı cinsten ebeveynlerini kendilerine model almakta ve taklit yoluyla da anne ya da babasının rollerini öğrenmektedirler. Toplum, sosyal normlara uyması konusunda çocukta kalıcı etki yaratabilmek için davranış sonrasında ödül veya ceza uygulaması yaparak durumu pekiştirir. Kurama göre kız çocukları en yakın model olan anneyi taklit ederken erkek çocukları da aynı şekilde babayı taklit ederler (Özdemir vd. 2019: 215). Ayrıca bu davranışların gelişiminde öğretmenler, yakın akrabalar, kitle iletişim araçları ve medyanın etkisi olduğu kabul edilmektedir (Dökmen, 2009).

Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplamlar oluşup gelişirken, farklı yapısal özelliklere sahip aile türleri de ortaya çıkmıştır. Günümüz toplumlarında artık sadece bir yerde görülen anaerkil aile yapısı; gücün kadının elinde olduğu ve ailenin kadın tarafından yönetildiği, soyun kadının soyundan devam ettiği toplumlar tarih sahnesinden silinmek üzeridir. Ataerkil toplum yapısı bir diğer yapıdır. “Ataerkillik, kültürel, kurumsal ve sosyal alanlarda öteki olarak betimlenen her türlü şeyin uyması, boyun eğmesi, belirli ilkeleri sürdürmesi sonucunu doğuran ideolojik bir yapıdır. Bu yapının kökeni mülkiyet kavramının ortaya çıkışına kadar dayanır.” Zira yapı öncelikle aile, akrabalar, mülkün aktarımı veya paylaşımı üzerine kurulmuştur. Bu durumu devam ettirir şekilde her türlü ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel alanda da etkilerini genişletmiştir (Pehlivan, 2017:501). Tek eşli ve gücün erkeğin elinde olduğu, soyun ve idarenin erkek tarafından devam ettirildiği toplumlar anaerkil toplumlara üstün gelmişlerdir. Bu yapı içerisinde de kadın erkekle yan yana değil erkeği takip eden arkasından gelen kişi olmaktan kendini koruyamamıştır.

Kadın ve erkeğin sosyal ortamlarda ifade edilme şekline toplumsal cinsiyet rolleri denilmektedir. Kadın ve erkeğe cinsiyetine özgü olarak çeşitli roller atfedilmekte ve kadın için uygun olanlar kadınsı erkek için uygun olanlar ise erkeksi olarak nitelendirilmektedir. Atfedilen cinsiyet rolleri toplumsal öğrenme, içselleştirme ve toplumsallaşma ile bireyin toplumsal ilişkilerde role uygun davranışlar sergilemesi ile sağlanmaktadır. Böylece toplumsallaşma süreci erkeklik ve kadınlık rollerinin yerleşmesini sağlamaktadır (Pekel, 2019:31; Güler, 2005: 34). İçinde yaşanan toplum bireylerin neyi yapıp yapamayacaklarına, “kadına ve erkeğe uygun olan mesleklere, her iki cinsiyete yönelik giyilmesi gereken kıyafetlere, uygun hal ve davranışlara ve bireylerin kişilik özelliklerine” varana kadar biçim verebilmektedir (Uzun ve Özkan, 2020:167).

Cinsiyet rollerinin yerleşmesinde kadının doğurgan bir yapıya sahip olmasının önemli bir yeri bulunmaktadır. Kadının genellikle hamilelik süreci ve ardından gelen doğumla birlikte sahip olduğu annelik ruhu birçok toplumda, onun evine bağlanmasına sebep olmuştur. Bebeğin bakımı, korunması ve yetiştirilmesi görevleri kadına yüklenirken; erkekler, evin dışındaki alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Ortaya çıkan bu iş bölümü, “erkek egemen toplum yapısının oluşmasına ve toplumsal cinsiyet toplumsallaşmasındaki farklılığın meydana getirilmesine” dayanak oluşturmuştur (Pekel, 2019:31).

Toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadına atfedilen roller hep pasiflik, sakınma, korunma, savunma üzerinedir. Ataerkil aile yapısının inançlarla birleşmesi ile durum kadınlar açısından daha da vahim bir hal almıştır. Kadın bekârken bekâreti evlendikten sonra namusu korunması, kocasına eş ve çocuklarına anne olarak görevlerini yerine getirmesi gereken, sınırları ev ile belirlenmiş bir aile ferdi olarak konumlandırılmıştır (Bingöl, 2014:110) Toplumsal cinsiyet rolleri açısından “erkeklerin güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevrelerinde belirli bir kontrol sağlamaları” ile ilişkilendirilmektedir. Daha sabırlı ve anlayışlı olmaları, çocukların toplumun beklentileri doğrultusunda yetiştirmeleri, aile yaşamının devamlılığını sağlamaları, evi

çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri rolleri ise toplum tarafından kadından beklenmektedir (Özdemir vd. 2019:213)

Değişen toplumsal yapı içerisinde ev içi durumlarda etkin olan kadınların iş hayatına katılarak ekonomik yapı içerisinde yer almaya başlaması ile geleneksel olarak cinsiyete göre atfedilen rollerde değişiklikler yaratmaya başlamıştır. Kadın ve erkeğe özgü cinsiyet rolleri yerini paylaşım ve eşitliğe dayalı bir anlayışa bırakmaktadır (Özdemir vd. 2019:215).

Çağlayan ve arkadaşlarının (2020) üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerinin büyük çoğunluğunun “kadınla ilgili sorunların çözümü için toplumun kadın algısının değişmesi ve ebeveyn eğitiminin gerekliliğini destekleyen ifadelerle katıldıkları” belirlenmiştir. Direk ve Irmak’ da (2017) yaptıkları çalışmada anne eğitim seviyesinin yükselmesinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutuma yönelik olarak olumlu etki oluşturduğunu ifade etmektedir. Erbil (2019) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde “kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rolleri tutumunun daha eşitlikçi olduğu ve anne eğitim düzeyinin cinsiyet rol tutumunu etkilediği” bulunmuştur. Bu açıdan hem kız öğrenciler hem de onları yetiştiren annelerin eğitim seviyelerinin yükselmesi, özellikle üniversite eğitimi, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha eşitlikçi ve hakkaniyetli bir tutum sergilemelerini sağlamaktadır.

Türkiye’ de Toplumsal Cinsiyet ve Kadınlık

Türkiye’de kadının yerini ve önemini değerlendirebilmek için tarihsel süreci de değerlendirmek gerekir. Zira Orta Asya’dan göç ederek Anadolu’ya yerleşen Türkler önce coğrafi olarak alan değiştirmesi nedeniyle yerleştiği yeni alanda çevre toplumların etkisi ile bir değişim sürecine girmiş, ardından ise İslam dini ile tanışarak ve bu dini yaşayan milletlerle geliştirdikleri ilişkiler sonucu yeniden bir etkileşim süreci yaşamışlardır.

Eski Türk toplumlarına baktığımızda kadının erkekle aynı seviyede olduğu, kılıç kuşandığı, ata bindiği, ok attığı, her ikisinin de çocuklar üzerinde söz sahibi olduğu, miras ve mülkiyet konusunda erkeklerle aynı haklara sahip oldukları, tek eşli bir hayatın olduğu ve erkeklerin kadınlara şiddet uygulamadığı görülmektedir. Kısacası toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkek eşit haklara sahip olup, her ikisi etkili ve güçlü pozisyonundadır (Tekin, 2010:84-85). Ancak Türkler Anadolu’yu yurt edinip İslam’ı kabul ettikten sonra hem çevresindeki medeniyetlerden hem de dini kullanarak kendine pay çıkarmaya çalışan grup ve kişilerden etkilenecek toplumsal yapıda değişiklikler olmuştur. Osmanlı döneminde otoriter ve geleneksel yönetim anlayışı olan şeriat kabul edildiğinden toplum düzeni bunun çevresinde şekillenmiştir. Şeriatın uygulandığı en eski İslam toplumları Arap ve Fars toplumu olduğundan, bu toplumların da etkisi ile toplumsal cinsiyet anlamında toplumsal eşitsizliklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Osmanlı döneminde kadının temel alanı ev olarak görülmüştür. Erkeklerin çok eşliliği, boşanma konusunda kadının hakkının olmayışı, miras ve diğer her konuda erkeğin kadına karşı üstün konumda tutulması genel kabul görmüş durumdur. Öyle ki mahkemelerde bir kadın ve bir erkek şahit eşit görülmemekte; bir erkeğin şahitliğine karşın iki kadın şahitliği istenmiştir (Velidedeoğlu, 1970: 34). Eğitim alanında ise kızlar sıbyan okullarına dokuz on yaşına kadar gidebilmişler onun dışında eğitim kurumlarına kabul edilmemişlerdir. Sadece dini eğitim noktasında kız-erkek ayrımı yapılmamıştır. Kızlarına eğitim aldirmek isteyen aileler özel hocalar aracılığı ile eğitim ihtiyacını gidermişlerdir. Tanzimat’la birlikte eğitim noktasında kadınlar açısından olumlu gelişmeler yaşanmış, öncelikle ebe okulları olmakla birlikte kızların kabul edildiği okullar açılmaya başlanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadınların ilk meslekleri ebeler ve öğretmenlik olarak şekillenmeye başlamıştır. Kadınların haklarıyla ilgili yapılan pek çok düzenleme olmakla birlikte en önemli gelişmelerden biri 1854 yılında yürürlüğe giren kanunla birlikte kadınların köle ve cariye olarak alınıp satılmasının önüne geçilmesi olmuştur (Tekin, 2010:87).

Birinci dünya savaşıyla birlikte toplumsal düzende de değişiklikler olmuş, erkeklerin cepheye gitmesiyle birlikte kadınlar erkeklerden boşalan kamu kurumlarında görev yapmaya başlamışlardır. Aynı zamanda fabrikalarda çalışan kadın oranında da ciddi artışlar olmuştur. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Atatürk’ ün öncülüğünde Türk Medeni Yasası’nın kabulü ile kadınlar gerçek anlamda haklarına kavuşmuşlar ve ilerleyen yıllarda da devamı gelmiştir. Türkiye’ de kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılım ise ancak 1950’li yıllarda olabilmıştır. Kadınlar bu yıllardan itibaren hizmet sektörünün de gelişmesi ile birlikte erkekler kadar olmasa da yeni iş imkânları bulabilmıştır (Pekel, 2019: 34).

Günümüzde eğitim ve iş imkânları bakımından her ne kadar kadınların çok daha iyi durumda olduğu söylene de Türkiye’de toplumsal cinsiyetle ilgili değerlendirmelere bakıldığında “toplum içerisinde kadına ve erkeğe yönelik bir takım kalıplaşmış ön yargılar ve yakıştırmalar” göze çarpmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak en çok etkilenen alanlar kadın ve erkeğin toplumdaki yeri ve iş bölümündeki yansımaları olmuştur. Genel bir değerlendirme yapıldığında kadın mesleği olarak öğretmenlik, ebeler, hemşirelik, terzi gibi meslekler ön plandayken; kadınlardan sevecen, merhametli, yardımsever, duygusal, hoşgörülü vb. olmaları beklenmektedir.

Erkeklerden ise politikacı, güreşçi, şoför, yönetici, asker olmaları beklenirken aynı zamanda da kavgacı, aktif, saldırgan ve rasyonel bir tavır sergilemeleri beklenmektedir. Erkeklerin, “ev dışında çalışıp para kazanma işi ile meşgul olması gerekirken”; kadınların “ev işleriyle ve çocuklarıyla ilgilenmesi gerekmektedir” (Uzun ve Özkan, 2020: 167).

Türkiye’de ailenin reisi babadır. Erkek çocukluk yıllarından beri erkek olmakla edindiği üstünlük babalık ile perçinlenerek aile reisliğine terfi eder. Bozok tarafından 2018 yılında yapılan akademik bir çalışmada da bunu destekler sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada “babaların yarısı kadınların aile reisi olabileceği fikrine katılmadıklarını” belirtmişlerdir. Babalar daha çok “çocuklar ve ev içerisiyle ilgili olarak kendisinin önemli görmediği kararları” eşlerine bırakmakta; ev işi yaptıklarında da bunu “asli görevleri olarak değil eşlerine yardım etme” olarak algılamaktadırlar. Bu açılarından bakıldığında erkeklere diğer erkeklerle rekabet halinde olan ve her ne şartta olursa olsun evin geçimini sağlamak zorunda olan kişi olarak bakılmaktadır.

İş ve meslek alanlarına bakıldığında dahi cinsiyetçi kalıp yargıların etkileri devam etmektedir. Kadınlar “hosteslik, öğretmenlik, sekreterlik, hemşirelik, temizlikçilik, bakıcılık” gibi mesleklere uygun görülürlerken, erkeklerden rekabet, güç ve zekâ gerektirdiği düşünülen alanlara yönelmeleri beklenmektedir. Kadına yüklenen rollerde politikacı, lider ya da yönetici gibi meslek kolları genelde kapalıdır. Bu alanlar erkek egemen alanlar olarak görülürler. TÜİK İstatistiklerle Kadın 2021 verileri de bu durumu destekler niteliktedir. Türkiye’de kadın büyükelçi oranı %26,5, milletvekili oranı %17,4, yükseköğretimde profesör oranı %32,4 ve yönetici pozisyonundaki kadın oranı %19,3 olarak belirlenmiştir.

Kadınlar açısından ise ülkemizde atasözleri ve deyimler bile toplumsal cinsiyet noktasında olumsuz ipuçları vermektedir. Örneğin; “Saçı uzun akli kısa” deyimini kadının aklen eksik olduğunu savunmakta, “Oğlan doğuran övünsün kız doğuran dövünsün” atasözü toplum tarafından tercih edilen çocuğun erkek çocuk olduğunu göstermektedir. “Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçır ya da zurnacıya” atasözü ise kadınların, eş seçimi yapmada bile yeterli olmadıkları, onların yerine başka birilerinin karar vermesi gerektiği yönünde varsayımda bulunur. “Kızını dövmeyen dizini döver”, “Kızın var mı derdin var”, “On beşinde kız ya erde gerek ya yerde”, “eksik etek”, “Kadının yüzünün karası, erkeğin elinin kınası” gibi “kadını toplumdan uzaklaştıran ve daha çok erkekleri yücelten” birçok atasözü ve deyim de bulunmaktadır. Böylece cinsiyet rolleri, “toplumda olumsuz anlamda belirgin bir hal alarak kadın ve erkek arasındaki uçurumun artmasına” neden olmaktadır (Uzun ve Özkan, 2020: 168).

KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ROL ALGILARI: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Araştırma Amacı

Bu çalışmada geleceğin kadın ve erkeklerini yetiştiren annelerin toplumsal yapı içerisinde kadın olmak, kendilerinden beklenen roller, kadın mesleği algısı ve kadına yönelik kalıp yargılar konusundaki değerlendirmeleri kızlarının bu açıdan düşünceleri ile kıyaslanarak toplumsal cinsiyet rollerinin nesiller arası aktarımı noktasında ipuçları elde edilmeye çalışılacaktır. Son yıllarda kadın çalışmaları önemli seviyeye ulaşmakla birlikte ne Türkiye ne de Çorum özelinde kadınların toplumsal cinsiyet rol algılarına yönelik olarak anne ve kızlarının algılarına birlikte yer veren veya karşılaştırma yapan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan Çorum özelinde gerçekleştirilen bu araştırmanın gelecek çalışmalara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Kadınları toplumsal cinsiyet rol algıları üzerine Çorumlu anne ve kızlarına yönelik olarak nitel bir çalışma yürütülmüştür. Kadınların toplumsal cinsiyet rol algılarına yönelik olarak ön lisans öğrencileri düzeyinde 1-15 Mart 2022 tarihleri arasında Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO öğrencileri arasından Çorumlu kız öğrenciler ve anneleri ile yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğrenci ve annelerin Çorumlu olmalarının ön şart olması ve gönüllülük esası ile araştırmaya katılımlarının sağlanması nedeni ile sınırlı sayıda öğrenci ve annesine ulaşılabilmektedir. Görüşmeler sonucu elde edilen verilerinin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Bulguları

Çalışmaya katılan kız öğrencilerin anne ve babalarının sağ olmaları ve birlikte yaşamaları; ebeveynlerinin her ikisinin de Çorumlu olması ve annelerin özellikle ilköğretim mezunu olmaları tercih edilmiştir. Sağlıklı bireylerin yetişmesinde aile birlikteliğinin önemli olması ve bu süreçte onların gelişimine en çok destek veren annelerin eğitim seviyelerinin benzer düzeylerde olması araştırmanın geçerliliği açısından önemli görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin 5’i Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, 2’si Adalet, 2’si ise Medya ve

İletişim bölümü öğrencisidir. Annelerin 7'si ev hanımı, biri temizlik personeli, biri ise tekstil çalışanıdır. Kız öğrencilerin yaş ortalaması 22 iken annelerin yaş ortalaması 49'dur. Ailelerin sadece bir tanesi köyde yaşamakta, diğerleri Çorum Merkez' de ikamet etmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar dört başlık altında toplanmıştır. Çalışmada Ö1 görüşme yapılan birinci öğrenciyi, A1 ise görüşme yapılan birinci öğrencinin annesini ifade etmektedir. Görüşme yapılan diğer öğrenci ve anneleri de sırasıyla aynı şekilde ifade edilmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında çalışma “kadın algısı”, “kadından beklenen roller”, “kadın mesleği algısı” ve “ kadına yönelik kalıp yargılar” başlıkları altında değerlendirilmiştir.

Kadın Algısı

Türk toplumda “kadınlık” denildiği zaman bir kadından beklenen nitelikler “eşit, bağımsız ve özgün bir bireyin özelliklerinden ziyade ilk elden dişilikle ilgili nitelikler” olarak görülmektedir. Kadının dişiliği temsil ettiği düşüncesiyle bunun gereği olarak öncelikle “eş, anne veya ailenin bir üyesi” gibi tanımlamalar yakıştırılmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği üzere Türkiye’de kadın temelde “toplumsal cinsiyetinden / kadınlığından” dolayı öncelikle ev içi işler için uygun görülmektedir (Bingöl, 2014:114). Yapılan çalışmada katılımcılar kadınlığa verilen değer, annelik ve cinsiyet ayrımı üzerinden anlatmışlardır.

“ Kadınların pek yeri yok. Ben eşit olduklarını düşünmüyorum. ... ” (Ö1, 21 yaşında, 1 erkek kardeşi var)

“Bazı toplumlarda kadın baş üstünde tutuluyor ama bazılarında da cinsiyet ayrımı yapıyor. Erkeklerin üstün olduğu, önce erkeğin sözünün geçeceği... Erkekler hep kendilerinin isteğinin olmasını bekliyorlar ama biz kadınlar da ... aklımız var fikrimiz var istediklerimizi yapabiliriz.” (A1, 48 yaşında, ailenin tek çocuğu)

“Garıları bir yere gidemez diye düşünürler. Kadın bir yerde çalışamaz diyenler de var. Evinde otursun bana yemek hazırlasın, benim hizmetimi etsin diye düşünüyor erkekler...” (A2, 62 yaşında, 8 kardeş)

“Benim gördüğüm kadarıyla biz biraz daha ataerkil bir toplumda yaşıyoruz... Kadınlara çok değer verildiğini düşünmüyorum... Biz beş kardeşiz. En küçüğümüz erkek... Kayınvalide, kayınpeder, eş baskısından dolayı annem erkek çocuk olana kadar doğum yapmış. Ben çok fazla bizim ülkemizde ya da Çorum’da kadına değer verildiğini düşünmüyorum.” (A3, 39 yaşında, 5 kardeş)

“... Değer veriliyor mu? Pek de verilmiyor bence....Önceki yıllara bakarak yine de kadına değer veriliyor. O da niye oldu, kadınların çalışma hayatı eskiden de vardı ama şimdi daha çok. Kısıtlama azaldı yani... Kadının çalışması hor görülüyordu, ayıplıyorlardı. Şimdi kadının çalışması ayıplanmıyor, artı erkekten çok kadınlar çalışıyor...” (A8, 44 yaşında, 5 kardeş)

Yapılan görüşmelerde annelerin kadın algısına yönelik olarak daha fazla yorum yapmaya eğilimli oldukları ancak öğrencilerin kadın algısından ziyade kadından beklenen roller üzerinde daha çok durdukları ve bunu kadınlıkla ilişkilendirdikleri görülmüştür.

Kadından Beklenen Roller

Tüm dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’ de de kadın ev ortamından sorumlu görülürken, erkek ise çalışıp para kazanması gereken kişi olarak görülmektedir. Günümüzde her ne kadar kadın çalışma hayatına katılsa da temel sorumluluk alanı olarak görülen ev ortamına yönelik sorumluluk ve rollerden kaçamamaktadır.

“Ev hanımlığı, eş olarak görevleri var.” (Ö1, 21 yaşında, 1 erkek kardeşi var.)

“Annelik, evde anne olucak, dışarıda çalışacak ama evde işi de görecek, temizliği de yapacak. Eşinin akrabalarını da ağırlıyacak, herkesi hoş tutacak, ...cak....cak. Bize biçilen rol bu. Anneliğinizi de mükemmel yapın, gidin çalışın da para da kazanın ama evde temiz olsun. Her şey olsun ama bunu bayan yapsın isteniyor...” (Ö2, 36 yaşında, 3 kardeş)

“Eşine karşı eşlik görevlerini yapmalı ama karşılıklı olmalı. ... Annelik kadının sorumluluğudur. Yemek ve bulaşık gibi konulara kadınlar daha yatkın bence. Anneler babalarla olan ilişkileri de sağlar. ...” (Ö3, 20 yaşında, ailenin tek çocuğu)

“... Dıştan bakarsak kadın için önemli şeyler ailesi, çocuğu sonra kendi mesleği elindeyse, onu en iyi şekilde yerine getirmekle görevli diye düşünüyorum.” (Ö5, 20 yaşında, 4 kardeş)

“... Toplum genelde evinde otursun, yemeğini yapsın, temizliğini yapsın, kadın evden çıkmasını istiyor...” (Ö8, 21 yaşında, 3 kardeş)

“Bence önce anne olmalı... Eşinize bir yana koyacaksınız önce anne olacaksınız. Onları önce Allah a yakışan bir kul, sonra da vatana millete yakışa bir evlat olarak yetiştirmeli... Sonra ev hanımıysanız ev işleri, çalışıyorsanız işinen gücünün...” (A1, 48 yaşında, ailenin tek çocuğu)

“Kadınlara çok misyon yüklendiğini düşünüyorum. Hem anne olacaksın, hem eş olacaksın, evinde hem temizlikçi, hem aşçı, bulaşıkçı, ütücü diye düşünüyorum. Çok kapsamlı bir misyon yükleniyor... İş sahibi olsanız da bu böyle ev hanımı olsanız da böyle. ... Benim annem ve babamdan gördüğüm örf adet terbiye, önce eşine eş olacaksın. Eşinin yemeğini yapsan, bulaşığını yıkayacaksın, ütüsünü yapacaksın. İşten geldiğinde kapıyı sen açacaksın, sen uğurlayacaksın. Anneliğini yapacaksın. Onun ailesine de kendi ailen gibi davranacaksın.” (A3, 39 yaşında, 5 kardeş)

“... Mesela benim görevim, ev hanımıyım, ev, çoluk, çocuk... Ama çalışan olursa işine de bakacak evine de, çoluk çocuğuna da, hepsi bir arada gidecek.” (A7, 38 yaşında, 5 kardeş)

“Kadın evinde oturmalı... Bir kadın çocuklarıyla ilgilenmeli, eviyle ilgilenmeli, eşiyle ilgilenmeli. Şimdi çalışıyoruz, ne çocuklarla ilgileniyoruz ne bişey... Ben 2011 den beri çalışıyorum, ne çocuğumla ilgilenebildim, ne eşime ilgilenebildim ne de kendime zaman ayıradım. ... Mesela ben kamu personeli olsaydım öyle olmazdı, haftada iki gün izin olurdu, akşamları saat 5 de evime gelirdim. Ama ben şimdi 9 da evde oluyorum. Dokuzdan sonra ne verebilirim ben çocuğuma.” (A8, 44 yaşında, 5 kardeş, tekstil çalışanı)

Kadınlardan beklenen rollerin ev ortamıyla sınırlı kaldığı yukarıdaki ifadelerden de görülmektedir. Hem anneler hem de kızlarının gözünden ev işleri problemi dikkat çekmektedir. Ev işlerinin kadınların görevleri olduğu düşüncesi hâkim durumdadır. Kadınlar çalışma hayatında yer alsalar bile yine de ev işleri kadının görevi olarak görülmeye devam etmektedir. Anneler kızlarının çalışmasını, meslek sahibi olup ayaklarının üzerinde durmasını isteseler bile yine de evle ilgili sorumluluklar noktasında kadının sorumlu olduğunu düşünmektedirler. Bu durumsa kadının yükünü daha da arttırmaktadır. Çalışma hayatına giren kadının iş hayatının getirdiği yüke ilave olarak bir taraftan da ailesinin bu yöndeki taleplerini karşılaması gerekmektedir.

Eş olmak bir kadın için en önemli görevler arasında değerlendirilmiştir. Eş olmaktan anlaşılan ise eşinin ihtiyaçlarını karşılamak ve ona hizmet etmek şeklinde algılanmaktadır.

Annelik ise diğer önemli bir başlık olarak görülmektedir. Anne olan bir kadından önce annelikle ilgili görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir. Ev hanımı annelerin kadının rolleri noktasında ev ortamına daha çok değindikleri, çalışan annelerin ise annelik üzerinden çalışma hayatına soğuk baktıkları gözlemlenmiştir.

Kadın Mesleği Algısı

Geçmişten günümüze kalıplaşmış cinsiyet rollerine bakıldığında kadınların yine ev ortamıyla ilişkili olarak bakım ve eğitim hizmetleri noktasına daha çok yönlendirildikleri görülmektedir. Kadının şefkatli, sabırlı, yumuşak başlı, sevecen, güler yüzlü, vicdanlı ve korumacı tavrı nedeniyle hemşirelik, öğretmenlik, çocuk ve yaşlı bakım hizmetleri gibi alanlarda kendilerine daha çok yer buldukları bir gerçektir.

“Kadınlar her şeyi yapabilir, özellikle kuaför, öğretmen.” (Ö1, 21 yaşında, 2 kardeş)

“Öğretmenlik... Toplumun biçtiği role baktığımızda evle, çocukla ilgilenebilmesi için öğretmenlik daha esnek oluyor. Zamanın oluyor. Sabır gerektiren bir meslek olduğu için de... Sabır kesinlikle kadınlar için...” (Ö2, 36 yaşında, 3 kardeş)

“Kadınlar duygusal oldukları için psikolog olabilir, duyguları daha iyi anlayabilir. Öğretmenlik de daha iyi olur. ... Hemşirelik de olabilir.” (Ö3, 20 yaşında, ailenin tek çocuğu)

“Sekreterlik. Öğretmenlik. Kadın anne ruhu olarak çocuklara daha iyi davranır, evde çocuğu varsa yoksa da annesinden gördükleriyle daha iyi ilgilenir. Şefkatlidir. Kadın öğretmen erkek öğretmene göre daha şefkatlidir. ... Daha vicdanlı, anne yüreği var. Avukatlık, birilerini savunma gücü oluyor. Havalı bir meslek benim gözümde...” (Ö4, 19 yaşında, 7 kardeş)

“Genel olarak sorulduğunda ev işi. Ama kadın her işi yapmalı.” (Ö6, 19 yaşında, 3 kardeş)

“Aşçılık mesela, temizlikçilik, ya da anaokulu öğretmenliği, öğretmenlik...” (Ö7, 21 yaşında, 3 kardeş)

“Kesinlikle hemşirelik ya da öğretmenlik. Bütün meslekler hatta. Kadın her şeyi yapabilir. Kadın erkekten daha başarılı bu konuda. ... siyaset açısından da çok başarılı olan kadınlar var.” (Ö8, 21 yaşında, 3 kardeş)

“Kadın her şeyi yapar bence. Kendi azmettikten sonra, mecbursa her şeyi yapar.” (A1, 48 yaşında, ailenin tek çocuğu)

“Ben kadının yapamayacağı bir meslek bilmiyorum. Kadın her şeyi yapabilir. Ben şu bu diye sınıflandırmıyorum. Benim bildiğim kadın her şeyi yapar. Erkekler diyo ya yapamaz elinin hamuruyla... Hiç de bile... Kadınlar en üst kademeden en alt kademeye kadar her şeyi yapabilir. Ucu açık bence...” (A3, 39 yaşında, 5 kardeş)

“Küçüklüğümde beri kızımı polis olarak görüyorum, askeriye de ya da. Kadınlar her yerde olmalı, daraltılmış değil genişletilmiş olmalı. Her iş olabilir, isterse ev hanımı, isterse cumhurbaşkanı yani...” (A6, 40 yaşında, 3 kardeş)

“... Ben isterdim kızım hemşire olsun, sağlık okusun ama olmadı. Ben sağlık grubunu seviyorum, hemşireleri de seviyorum zaten. Kızımın da bir hemşire olmasını çok istiyordum.” (A7, 38 yaşında, 5 kardeş)

Yapılan çalışmada kadın mesleği algısına yönelik genel olarak kabul gören eğitim ve bakım hizmetlerine yönelik ifadeler ağırlık kazanmaktadır. Kadından beklenen rollere ilişkin olarak hem anneler hem de kızları daha çok ev ortamına yönelik rollerden bahsederken; kadın mesleği olarak bir değerlendirmede bulunduklarında ev ortamıyla ilgili bir sınırlamada bulunmadıkları görülmüştür. Aynı şekilde öğretmenlik, hemşirelik gibi eğitim ve bakım hizmetleri ön planda görünse de kadının her alanda var olması ve tercihin kadınlara bırakılması isteği belirgin bir şekilde kendini gösterirken; bu yöndeki toplumsal baskının varlığı göze çarpmaktadır.

Kadına Yönelik Kalıp Yargılar

Kadir Has Üniversitesi tarafından 2020 yılında yapılan Türkiye’de toplumsal cinsiyet ve kadın algısına yönelik araştırmada gençlerde ve eğitim seviyesi yüksek bayanlarda toplumsal anlamda eşitlikçi yaklaşımın daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Türkiye’de kadına yönelik olumsuz kalıp yargıların çok daha fazla olduğu bir gerçektir. Erkeğe yönelik kalıp yargılar ise daha çok olumlu yöndedir. Yapılan çalışmada da kadınlara yönelik kalıp yargıların daha çok olumsuz yönde olduğu ortaya konmuştur.

“Belli bir saatte evde olma. Giyim kuşam anlamında dikkat etmek zorundayım. Erkekler gibi olmuyor maalesef. Çorum’da bir erkekle görülmek istemiyor kimse. Laf söz çok oluyor. Yanlış anlaşılma olabiliyor, ayıplanabiliyor. Ben kimse hakkında öyle düşünmüyorum ama onlar düşünebiliyor. Bir kızla bir erkek normal arkadaş olabilir ama farklı algılanıp ayıplanıyor.” (Ö1)

“Kendimi açıklamak zorunda kalıyorum. Bir yere giderken bir yerden gelirken burdan geliyorum demek zorundayım. Ama bunu hiçbir erkek söylemek zorunda değil... Komşularına bile bunun açıklamasını yapmak zorunda kalıyosun. ... Sürekli kendini açıklamak zorundasın... Elinin hamuruyla erkek işine karışma lafı beni çok incitmiştir. Kadın her şeyi yapabilir, kadın üretici, kadın yapıcı, vicdanlı, merhametli. Yönetim belki kadınlara verilse daha güzel olabilir her şey... Erkekler daha vurdumduymaz, daha acımasız... Çorum’da ayrıca çok fazla dedikodu var. Bu dedikodudan buradaki kadınlar her şeye kısıtlanıyor. Ben başka şehirlerde de yaşadım, Çorum’daki dedikoduyu hiçbir yerde rastlamadım.... Kadınlar kadınları eziyor başta, erkekler de ondan güç alarak kadınları eziyor. ...” (Ö2)

“Bir erkek bacak bacak üstüne attığında dikkat çekmiyor ama kadınlar yaptığında daha çok dikkat çekiyor. Sakız çiğnendiğinde kadınlar daha çok dikkat çekiyor. Sürekli izlendiğini bilerek hareket etmek zorundasın. Kadın dediğin kırar dizini evinde oturur. Bu laf hiç hoşuma gitmiyor. ... Çünkü erkeklerin de kadınlara ihtiyacı var. ... Çorum karma biraz... Şuan ama benim annem çalışıyor. 15-20 yıl önce bu çok tuhaf karşılanırdı ama şimdi karşılanmıyor. ... Artık herkes yapıyor.” (Ö3)

“Bizim evde genelde abime hesap sorulmaz ama biz kız olduğumuz için her şey sorulur. Baskı kurmak mesela, ben bir şey yapmak istiyorum ablam bile bir şey söylüyor.... Genel de kendi istediğini değil de onların istediğini yapmamı istiyorlar. ... Mesela Çorum’da "kadının karnından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin" lafını çok kullanırlar. Çok saçma bence. Kadınları köle olarak görüyorlar. Türkiye genelinde böyle bence. ...” (Ö4)

“Kadınlar diyolar ya, gülerken sessiz gülün diye. Birinin baskısıyla yapınca hoşuma gitmiyor. Fikir ve düşüncelerinin dikkate alınmaması. Bu ne anlar, kadın işte. Çoğunlukla cinsiyet yüzünden... Her erkek bilse de bilmese de siyaset yapıyor... ama senin yaptığna da laf ediyorlar. "Sen kadınsın bilemezsin", "ya kadın ne anlar, " anlatma ona o anlamaz bile"... Erkekler kadınlara baskı uyguluyo...” (Ö7)

“Mesela üniversite okutup da ne yapacaksın. Bu bölümü okuyup ne yapacaksın. Şu elbiseyi niçin giyiyorsun.... Etraf bizden önce her şeye karışıyor...” (A1)

“Burası Anadolu olduğu için kadınlar dışlanıyor diye düşünüyorum. Biz Bursa’da 10 yıl yaşadık. ... Orayla burayı kıyasladığım zaman Marmara olduğu için Bursa, orayla buranın kadınları eşdeğer değil diye

düşünüyorum ben. Buranın kadınları biraz daha eziliyor diye düşünüyorum. Kırsal kesimde daha da eziliyor. Kadına hiçbir şekilde söz hakkı olmadığını düşünüyorum. "Saçı uzun aklı kısa" gibi."(A3)

"... adamlar emir vererek konuşuyor. Tekstile girdiğimde o kadar çok sıkıntı yaşadım ki! Şimdi dersinki ne kadar değiştirdin o tekstili... Artık alıştılar herkes rica ederek konuşuyor şu an... Kabalık baya var... Kadına aşırı şekilde bakıyorlar. ... Kadın istediğini giyebilir. Ben giyime kuşama karışmayan bir insanım... Kimseyi ilgilendirmiyor... Bir erkeğe bakmıyorlar, bakmıyoruz da..." (A8)

Kız öğrencilerde toplumsal kalıp yargılar nedeniyle olumsuzluk hissi daha baskın görünürken, anneler tarafından ya görmezden geliniyor ya da doğal bir durum olarak algılanıyor. Kimi anneler kadın olmaları nedeniyle hiçbir olumsuz tutuma maruz kalmadıklarını belirtirken bir taraftan ise evin reisinin eşleri olduğunu ve kadının davranışlarına, giyim kuşamına, eşine karşı geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde davranması gerektiği konusunda fikir bildiriyor. Aynı şekilde kadına şiddet konusunda da olumsuz düşünceye sahip olduklarını bildiriyorlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yüzyıllardır toplumları var eden en önemli unsurun bir parçası erkek ise diğer parçası da kadındır. Ne kadın olmadan erkek, ne de erkek olmadan kadının varlığından tam olarak bahsedilebilir. Toplumlarda kadının ya da erkeğin kendini ikinci planda hissetmesinin temel nedeni ise "güç" unsurudur. Bir taraf diğer tarafa bilerek ya da bilmeyerek güç uygulayarak kendi isteklerini kabul ettirme yolunu seçmektedir. Kimi zaman bu güç unsuru toplumsal baskı, kalıp yargılar, varsayımlar olurken kimi zamansa fiziksel güç kullanmaya kadar gidebilmektedir.

Yapılan çalışmada katılımcıların kadın olma durumuna yönelik olarak toplumda kendilerini çok değerli hissetmedikleri ancak kadınların toplum için öneminin bilincinde oldukları ve toplumun da bunun farkına varmasını istedikleri görülmüştür. Bunu sağlamak içinde kızlarının okuması, kendi ayakları üzerinde durması ve bir başkasına bağımlı olmamaları yönünde sürekli telkinde bulunduklarını söylemişlerdir. Genel olarak annelik kavramı ön plana çıkarken, toplumsal yapı içerisinde cinsiyet ayrımını üzerinde de oldukça fazla durulmuştur. Anneler kadın olma durumunu daha çok annelikle ilişkilendirirken, kız öğrenciler ise daha çok onlardan beklenen roller ya da görevler üzerinden kadın olma durumunu anlatmaya çalışmıştır. Buradan yola çıkarak her iki cinsten de beklenen roller noktasında annelerin toplumsal cinsiyet kimliklerine genelde uygun hareket ettikleri ancak kız öğrencilerin günümüz şartlarında bu rollerle kadınlık durumu arasında bir çatışma yaşadıkları görülmektedir. Kendilerinden beklentilerin çok fazla olduğu ve bunu karşılamak için de ya ev hayatı ya da iş hayatından birine karşı olan sorumluluklarını yerine getirirken eksiklik yaşayacaklarını hissettikleri görülmektedir. Zira iş hayatına girdiklerinde dahi kadının asli görevi olarak görülen ev ortamına yönelik roller yine kadına atfedilmekte ve bir şekilde yerine getirilmesi zorunlu görülmektedir. Araştırmada çalışan anne sayısı az olmasına rağmen çalışan anneler bu duruma ilişkin yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle maddi imkânları el verse çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Her ne kadar annelik her kadın için en önemli roller arasında yer alsın da Çorumlu anneler ve kızları "eşine eş olmak" üzerinde de fazlaca durmuş, kadın olmayı erkeğine hizmet etmek şeklinde de yorumlanmışlardır. Çorum özelinde ifade edilen bu duruma Türkiye genelinde yapılan kadın çalışmalarında da rastlanmakta ve bu nedenle Türk toplumunda kadının eşine hizmet eden, ailesine hizmet eden yani erkeğin bir adım gerisinden gelen kişi olarak yorumlanmasına neden olmaktadır. Durumu destekler şekilde erkekler üzerinde yapılan çalışmalarda da erkek aile reisi olarak görülmektedir.

Kadın mesleği algısında da toplumsal beklentilere uygun olarak cevap verildiği ancak bundan rahatsız olduğu da açıkça ortadadır. Hem anneler hem de kızları kadın mesleği olarak belli meslek gruplamaları yapılmasından rahatsızlık duymakta ve kadının istediği her mesleği yapabilmesi için önünün açılmasını ve toplumsal varsayımların dışına çıkılması yönündeki isteklerini belirtmişlerdir.

Kadına yönelik olumsuz kalıp yargıların ve sınırlamaların varlığı kuşkusuz yok sayılamaz. Türk toplumunda ise bu yöndeki değerlendirmeler oldukça fazladır. Kadınların kılık kıyafetinden, davranış kalıplarına, mesleklerinden zekâ sınırlarına kadar pek çok konuda toplumda olumsuz varsayımlar söz konusudur.

Sonuç olarak kadınların ya da annelerin, erkeklerin ya da babaların bir bütün olarak toplumların devamlılığında önemli oldukları ve her iki grubun da birbirini destekleyerek toplumların ilerleyebileceğinin farkına varmaları önemlidir. Gelecek nesillerin sağlıklı yetiştirilmesi ancak bu yolla sağlanabilir. Gelenekler elbette önemlidir ancak toplumların ilerleyişinin engelleyici unsurları olmamalıdır. Bu engellerin ortadan kaldırılabilmesi ise toplumu oluşturan tüm fertlerin eğitimi ile sağlanabilir.

KAYNAKÇA

1. Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı, *Ekev Akademi Dergisi*, ICOAEF Özel Sayısı, s. 97-118.
2. Aydın, B. ve Duğan, Ö. (2018). Halkla İlişkiler Lisans Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Tutumları. *Konya Sanat*, (1), s. 88-103.
3. Aydın, M., Özen-Bekar, E., Yılmaz-Gören, Ş., Sungur, M. (2016). Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 223-242.
4. Balkır, Z. G. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı. TÜBAKKOM 1. Kadın Avukatlar Kurultayı. Ankara: Aydın Barosu Kadın Hukuku Komisyonu.
5. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey: Prentice Hall.
6. Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı I), s. 108-114.
7. Bozok, M. (2018). Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık, *Fe Dergi*, 10 (2), s. 31-42.
8. Cairns, R. B. (1998). *The Making of Developmental Psychology*. Handbook of Child Psychology, Theoretical Models of Human Development (Edit: W. Damon), New York, s. 25-105.
9. Çağlayan, M. Ç. ve Topatan, S. (2020). Erkek Üniversite Öğrencilerinin Kadın Algıları ve Namusa İlişkin Tutumları, *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 28(1), s. 77-89.
10. Direk, N. ve Irmak, B. (2017). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar, *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 31(3), s. 121-128.
11. Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitapevi.
12. Erbil, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutumları ve Yaşam Değerleri Arasındaki İlişki, *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 2019, 2(1), s. 33-45.
13. Gözütok, Ş. (2016). Resulullah Döneminde Kadın Ve Kadın Eğitimi, *Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı*, s. 175-196.
14. Kömürçü, N., Yıldız, H., Toker, E., Karaman, Ö. E., Genç, R. K., Durmaz, A. ve Aydın, N. (2016). Hemşirelik Ve Ebelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Ve Kadına İlişkin Namus Anlayışları İle İlgili Tutumları, *Uluslararası Hakemli Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi*, 5, s. 1- 22.
15. O’Neil, M. L. ve Çarkoğlu, A. (2022). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması-2022, Kadir Has Üniversitesi, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi.
16. Özdemir, L., Batga B. Ve Uçar, B. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algılarını Etkileyen Demografik Niteliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 24, ss.212-228.
17. Özdemir, L., Batga B. ve Uçar, B. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algılarını Etkileyen Demografik Niteliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 24, ss.212-228.
18. Pehlivan, P.V. (2017). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar: Bir Literatür Taraması, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: Sayı:31, Bahar, ss.497-521.
19. Pekel, E. (2019). Toplumsal Cinsiyet Rollerine ve Kadının Çalışma Hayatındaki Konumu, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), sayfa 30-39.
20. Santrock, J. W. (1995). *Children*, Madison, WI: WCB Brown and Benchmark Publishers.
21. Şimga, H. (2021). Rehberim Felsefe, A. Tunçel (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Eşit(Sız)Lığını Görmek (s.81-97)* Maltepe Üniversitesi Yayınları.
22. Tekin, S. (2010). Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, cilt.29, s. 83-102.

- 23.Toprak, F. Ü. ve Turan, Z. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi: Nitel Çalışma, *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 9 Sayı 3, s. 938-953.
- 24.Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). İstatistiklerle Kadın-2021, 20 Mart 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2021-45635> adresinden erişildi.
- 25.Uzun, Y. A. ve Özkan, R. (2020) Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Görüşleri, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 6(2), s. 163-184.
- 26.Vatandaş, C. (2007) Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, s. 29-56.
- 27.Velidedeoğlu, H. V. (1970) *Atatürk ilkeleri ve Türk Kadınının Çilesi*, İzmir.